

Dynamisch Perspectief

Ledenblad van de Vereniging voor
Dynamische Landbouw & Voeding

Levende Landbouwcultuur:
een levendig congres
Werken aan een vitaal bedrijf
SOS - Save Our Soils

Dynamisch Perspectief

SOILUTION

"Ik ben niet zo iemand die bij het kerstdiner roept: 'Een vegetariër in een PC-Hooftractor is milieuvriendelijker dan een vleeseter op de fiets', schrijft Phileen Meertens in haar vaste column. Ze serveert gewoon vegetarische burgers. Redactielid Wim Goris heeft het recept, dat bij de te bespreken concept-teksten zat, gelijk uitgeprobeerd voor de redactievergadering: heerlijk!

Dat je de honger de wereld uit kunt helpen door overal – net als in Nederland – 'efficiënte' bio-industriële pluimvee- en varkenshouderijen te bouwen, is een illusie waar de bestuursvoorzitter van Wageningen Universiteit Aalt Dijkhuizen en andere hoge pieten helaas in geloven. Ze willen kennelijk niet zien dat jaarlijks miljoenen hectares landbouwgrond in levenloze vlaktes veranderen, omdat daar geen organische mest wordt uitgereden (die mest gaat namelijk naar de efficiënte biovergisters in Nederland).

Eosta/Nature and More is net een nieuwe campagne gestart: SOS - Save Our Soils, onder het motto 'Saving our soils is saving our food'. Ik hoop dat de campagne net zoveel aandacht krijgt als de uitspraken van Aalt Dijkhuizen. De boodschap van *Nature and More* is aansprekend: biologische landbouw is de *soilution*.

Ellen Winkel, hoofdredacteur,
ellen@schrijfwinkel.nl

03	Dynamisch Portret: De Noorderhoeve
09	Internationale landbouwconferentie: Allianties
09	BioVak 2013: Gesprekken op hoog niveau
10	Winterconferentie 2013
11	Levende landbouwcultuur
14	Boekbespreking: De aarde zal weer vruchtbaar zijn
15	Landbouw cursus 2.0 - Achtste voordracht
16	BD-Jong: Marijke Preller
18	Werken aan een vitaal bedrijf
21	Jan Diek van Mansvelt: Dienstbaar aan onze idealen
24	Dynamische Keuken: Zen in de keuken
28	Perspectief
32	Agenda
34	Colofon en Leden-service
35	BD juwelen

Levende Landbouwcultuur

11 Een feest met 300 bezoekers

Bewust Bedrijf Model

18 Werken aan een vitaal bedrijf

Heel maken

20 Terugkijken met Jan Diek van Mansvelt

De Noorderhoeve:
Genezende plek
één van de oudste zorgboerderijen
voor mens en aarde
in Nederland

*De 8-koppige maatschap: vlnr Dirk Osinga,
Lucia Kok, Liesbeth Lünemann, Paul Bijl,
Hannelore Speelman, Oebele van der Lei,
David Borghouts, Jeroen Hak*

'Zware klei op veengrond is eigenlijk niet ideaal voor landbouw', begint veehouder Paul Bijl. 'Maar het coulisselandschap is wel uitermate geschikt voor de zorg. In dit landschap voelen mensen zich beschermd.' Eline de Bot spreekt met hem en met Dirk Osinga over de ontwikkeling van één van de oudste biologisch-dynamische zorgboerderijen in Nederland en over het geheim van succesvolle samenwerking binnen een achtkoppige maatschap. *Tekst: Eline de Bot Foto's: De Noorderhoeve*

Dirk Osinga (1953) ging kort na de oprichting van De Noorderhoeve als tuinder aan de slag op het bedrijf in het Noord-Hollandse Schoorl, vlak bij de kust. Hij maakte dus bijna de hele ontwikkeling van de zorgboerderij mee. Enthousiast blikt hij terug: "De Noorderhoeve werd in 1981 opgericht door Maarten en Renée Reeder, respectievelijk arts en euritmiste, en door het boerenstel Minne en Anneke Schulting. Vanaf het allereerste begin was de doelstelling om een genezende plek te creëren voor mens en aarde. Veel betrokken mensen stonden bij de start om het initiatief heen en mede dankzij hun schenkgeld kon het bedrijf starten met acht hectare land en een paar koeien. Al in die vroege jaren werkten er zorgvragers mee. Bijvoorbeeld mensen met psychische problemen, die het fijn vonden mee te gaan in het ritme van het bedrijf. In die tijd waren daar nog geen vergoedingen voor en deden we dat voor niks. Het was een mooie tijd: we deden leuke dingen, hadden een fijne leefgemeenschap en we organiseerden ook werkweken voor schoolklassen. Daar heb ik goede herinneringen aan!" Sinds 2000 zitten acht ondernemers samen in de maatschap van De Noorderhoeve. Samen zijn ze verantwoordelijk voor het algemeen beleid en voor de verschillende werkgebieden: veehouderij, tuinbouw, compostering, aanleg en onderhoud, landschapsonderhoud en ontwikkeling, kantoor/administratie en zorg. Onlangs zijn jonge medewerkers aangetrokken die wellicht later ook in de maatschap komen.

Samen zijn we sterk!

Productiebedrijf, geen werkplaats

Dirk: "Het uitgangspunt van De Noorderhoeve is vanaf het begin geweest: ons land goed beschermen en verzorgen en tegelijkertijd open staan voor de buitenwereld. We hebben altijd veel bezoek gehad van mensen van buitenaf die onze boerderij willen beleven."

Paul Bijl (1953), veehouder sinds 1997, vult aan: "Een ander uitgangspunt is dat de landbouw de basis is van De Noorderhoeve. We willen een productiebedrijf blijven en geen instituut of werkplaats worden." Om het bedrijf niet afhankelijk te maken van één of enkele personen is het grondeigendom ondergebracht in Stichting de Brink. Ook is vastgelegd dat de grond altijd biologisch-dynamisch zal blijven.

In de loop der jaren groeide het bedrijf naar achttien hectare. Maar ondanks de betrokkenheid en het enthousiasme van vele medewerkers en meedenkers, werd rond 1990 duidelijk dat het rendement van de activiteiten op De Noorderhoeve te laag was. Dirk: "We zijn toen op verschillende Camphills gaan rondkijken om ideeën op te doen. We kwamen tot het besluit dat we de zorg verder wilden ontwikkelen en zijn actief jonge mensen gaan aantrekken met wie we dit konden realiseren."

In 1997 resulteerde deze zoektocht onder andere in de komst van Paul Bijl en zijn vrouw Hannelore Speelman. Zij waren eerder werkzaam op Camphill het Maartenhuis op Texel. Met hun ervaring en netwerk in de zorgsector konden zij de zorgtak op De Noorderhoeve professionaliseren. Al snel kreeg De Noorderhoeve betaalde zorgplekken toegewezen. Dirk: "Elk jaar kwamen er vier tot acht zorgvragers bij tot het huidige aantal van ongeveer veertig per dag. Dankzij deze zorggelden konden we investeren in bijvoorbeeld nieuwe schuren en stallen en zo konden we weer meer werkplekken voor deelnemers creëren. In 2006 hebben we negen zorg-woonplekken op het erf gerealiseerd." Paul: "Qua omzet is de verhouding momenteel landbouw 10 procent en zorg 90 procent. De zorg kost ook veel meer omdat we daar veel werknemers voor nodig hebben: op dit moment ongeveer twintig full- en parttimers." Dirk: "Dankzij de zorgfunctie kan De Noorderhoeve echt een maatschappelijke rol vervullen. Hier zijn we heel blij mee."

Land voor waterberging

"Sinds Hannelore en ik in 1997 op De Noorderhoeve kwamen, is er veel veranderd", vertelt Paul. "Zo is het areaal gegroeid naar 54 hectare! We hebben de laatste jaren veel grond kunnen kopen voor een goede prijs. Het gaat om land dat in verband met de klimaatverandering is aangevoelen om als waterberging te dienen in natte zomers. Voor landbouw is dit land minder geschikt, maar het is goed bruikbaar om er extensief dieren op te laten grazen. Ook kunnen we delen beheren als natuurgebied. De subsidies die daarvoor beschikbaar zijn, bieden ons weer nieuwe mogelijkheden. Je moet tegenwoordig slim zijn als boer! Verbreding is belangrijk en met alleen landbouw kom je er niet meer. Met de aankoop van de nieuwe gronden willen we de veehouderij gaan uitbreiden met meer koeien. Ook zijn er mogelijkheden om nieuwe woonvormen voor cliënten te creëren op aangekochte stukken land. De gemeente is hier enthousiast over en is blij dat het land wordt onderhouden."

Doordat de zorgtak tot bloei kwam, moest De Noorderhoeve wel wat concessies doen in de puurheid van het landbouwsysteem. Dirk: "Ergens was dat een pijnlijk proces. Zo hebben we bijvoorbeeld de stier weg moeten doen en zijn we overgegaan op KI. Die keuze moet je dan maken: een stier is met zorgvragers natuurlijk veel te gevaarlijk."

Voor de cliënten kozen ze voor teelten waar veel handwerk aan te pas komt, de fijne teelten zoals peultjes. Door de moeilijke grond is er slechts een klein stukje geschikt voor tuinbouw, maar dit wordt goed

gebruikt en is daardoor erg rendabel. "We telen bijvoorbeeld voor een sterrenrestaurant in de buurt allerlei mini-producten zoals miniworteltjes en minikomkommertjes", zegt Dirk.

Paul vult aan: "Regionale afzet past bij dit bedrijf. We hebben vijf natuurvoedingswinkels in de omgeving waar we om de dag groente en zuivel heen brengen. Dit is een hele duurzame relatie: met twee winkels werkt De Noorderhoeve al 30 jaar samen! De tijd zit nu ook mee natuurlijk. Bio is trendy en dat merken we. We hebben een wachtlijst voor onze zuivelproducten. In de toekomst kunnen we er veel meer van afzetten, als we de veehouderij en zuivelverwerking hebben uitgebreid."

Sinds 15 jaar heeft De Noorderhoeve schapen: veertig in de winter en na het lammeren ongeveer 90 stuks. De wol van dit bijzondere Noorse ras wordt door de deelnemers gebruikt om te viltten. Dirk: "In de lammertijd komen er schoolklassen en ouders met kinderen naar de lammetjes kijken. Dit sociale element is erg leuk. De schapen rouleren mee in het weidesysteem. Ze eten alles wat de koeien niet hebben opgegeten en

'Bio is trendy en dat merken we'

houden de boel mooi kort. We hebben ook enkele geiten, kippen, biggen en paarden. Financieel leveren deze dieren weinig op, maar ze zijn belangrijk voor de deelnemers. Psychiatrische patiënten komen bijvoorbeeld vaak tot rust bij de paarden."

De Noorderhoeve als organisme

In dit diverse bedrijf heeft iedere ondernemer een eigen werkgebied. Hoe kom je met acht maten tot een goede samenwerking? Paul legt uit: "Dat was niet vanaf het begin vanzelfsprekend. We hebben duidelijke afspraken moeten maken. Zo hebben we elk jaar een vergadering waarin we afspreken hoe ons jaarplan en de begroting eruitzien en hoe we de inkomens gaan verdelen. Dat laatste hangt af van ieders werkzaamheden en thuissituatie. Als het goed gaat met de onderneming, heeft elke ondernemer een redelijk inkomen, mede dankzij de inkomsten uit de zorg. Dus het is niet zo dat als de tuinbouw een keer een slecht jaar heeft, de tuinder dat jaar geen inkomen heeft."

"Omdat we zulke duidelijke afspraken hebben, zijn er eigenlijk nooit conflicten over financiën. Dat geeft een stabiele basis. We hebben echt een prima team! Behalve goede afspraken is een stukje autonomie belangrijk. We blijven tenslotte ondernemers. Als het om kleinere beslissingen gaat, hebben we de vrijheid beslissingen te nemen zonder dit vooraf te overleggen. Als er initiatieven ontstaan die meer geld kosten, praten en denken we hier eerst met zijn allen over en geven elkaar adviezen."

Paul: "Ik ben heel trots dat het al die jaren gelukt is om constructief samen te werken." Zijn vrouw Hannelore, die net de kamer in loopt waar we in gesprek zijn, legt uit: "Er is hier ruimte voor ontwikkeling. In de landbouw moet je een lange adem hebben, je kunt niks overhaasten en moet geduld hebben met je land en dieren. Deze lange adem hebben we doorgetrokken naar de samenwerking. In het bedrijfsleven worden er, als het even niet loopt, meteen knopen doorgehakt en mensen uitgegooid. Wij willen kijken naar de onderliggende oorzaak en proberen daar op een passende manier mee om te gaan. De Noorderhoeve is een organisme."

De Noorderhoeve

Duinweg 125, 1871 AH, Schoorl
072 5091738
www.noorderhoeve.nl

Maatschap met acht maten: Dirk Osinga, Lucia Kok, Liesbeth Lünemann, Paul Bijl, Hannelore Speelman, Oebele van der Lei, David Borghouts en Jeroen Hak.
Medewerkers: 20 full –en parttimers.

54 ha, 35 melkkoeien, zuivelverwerking, 40 schapen, tuinbouw, camping, boomgaard, 2 paarden, 3 biggen, een koppel kippen, 1 ha bos.

Afzet: zuivel en groente via boerderijwinkel, vijf natuurvoedingswinkels en één restaurant.

Zorg: De zorgtak bestaat uit 9 woonplekken en 40 cliënten per dag voor dagbesteding.

Doelgroep: deels verstandelijk gehandicapten en deels mensen met een psychiatrische en verslavingsachtergrond.

Teelten waar veel handwerk aan te pas komt, de fijne teelten, zijn geschikt voor de cliënten. Dirk zit op de trekker en bereidt het zaaibed

Dirk's persoonlijke verhaal illustreert dit mooi. "Ik ben hier begonnen als tuinder en heb dat altijd met veel plezier gedaan. Een aantal jaar geleden heb ik ervoor gekozen de overstap te maken naar het werkgebied 'Aanleg en onderhoud'. De tuinbouw leverde me teveel stress op. Aangezien ik suikerziekte heb, moet ik wat beter op mijn gezondheid letten. In mijn nieuwe functie ben ik betrokken bij het hele bedrijf. Overal waar het nodig is, doe ik klussen, zoals een tuinhuisje of schapenstal bouwen of landhekken maken. Ik probeer mooie, passende dingen te creëren. Mijn werkzaamheden besparen De Noorderhoeve veel

geld. Ook heb ik de schooltuin onder mijn beheer, zodat ik af en toe nog met de tuin bezig kan zijn. Zo heb ik mezelf en mijn werkzaamheden op een goede manier kunnen ontwikkelen."

Dan meer filosofisch: "Mijn kernideaal is leven in vrijheid en verantwoordelijkheid en een ontwikkelingsweg gaan. Dat willen we ook aan deze grond geven, zodat het tot zijn volle potentie kan komen. Ik voel me begenadigd dat we dit land tot ontwikkeling mogen brengen, en dat mensen en dieren zich hier thuis voelen en zelf ook tot volle bloei kunnen komen." 🌱